

Er data som forventet? Kontroller i IT-systemer

Generelle kontroller
Applikasjonskontroller
Validering
Personopplysninger

Bokføringsloven

- Bokføringen styres av kravet til
 - (Kapitel 2) Regnskapsrapportering
 - (Kapitel 3) Spesifikasjonene
 - (Kap 4, 6 og 7) Dokumentasjon
- Bokføringen må være betryggende og metodisk (sikring og system)
- §4 grunnleggende bokføringsprinsipper
 - datakvalitet

Transaksjonsdata og faste opplysninger

- Transaksjoner
 - Minimumsdata (dato, dokhenv, konto, beløp)
 - Koder som er nødvendige for rapporter og spesifikasjoner
- Faste data
 - Koder som styrer bokføringen (dokumenteres)
 - Egenskaper ved (kan måtte dokumenteres)
 - Hensiktsmessige systemobjekter
 - Tabeller: KONTL, RESK, VARER,

Kvalitet

- Kost/nytte-modellen medfører
 - Utdatakvalitet påvirkes mest av inndatakvalitet
 - Øket betydning når sanntid og integrerte systemer
 - Internkontrollen definerer autoriserte transaksjoner med kjent forventning til kvalitetsfordeling
 - Test av kontroller foretrekkes fremfor direkte tester av rapporter og spesifikasjoner

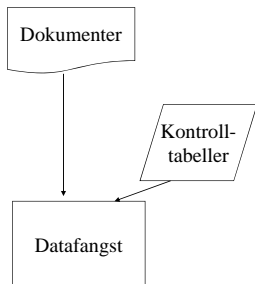
Generelle kontroller

- Gjelder hele IT-miljøet
- Kontroller med generell anvendelse på tvers av applikasjonene
- Kontrollkategorier
 - Operativsystem
 - Dataressurser
 - Arbeidsdeling og tilgangskontroll
 - Systemutvikling, anskaffelse og vedlikehold
 - Katastrofeplan og fysisk sikring
 - (Kontroller i Pcmiljø)

Applikasjonskontroller

- Applikasjon: En IT-anvendelse med brukerformål
- Nøyaktighet og integritet i applikasjonsdata
- Kontinuitet, fullstendighet og nøyaktighet

Datavalidering

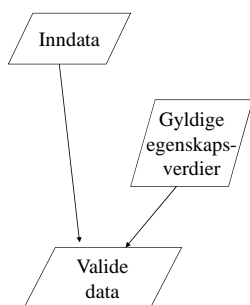

- Eksistenskontroll
- Formatkontroll
- Obligatorisk / valgfritt felt
- Sekvenskontroll
- Fulltekst verifikasjon av kode
- Kontrollnummer m.v.
- Rimelighetskontroller

Redundans

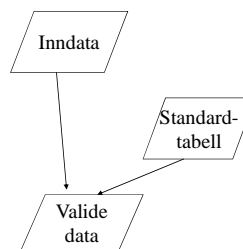
- Overflødige data
 - kommer du i morgen? - kmr du i morgn?
 - Overflødig i forhold til tolkning / informasjon
- De overflødige data = redundante data brukes til kontroll
- Hva er overflødig her?
 $2+3=5$
- All kontroll forutsetter redundans

Eksistenskontroll

- En egenskapsverdi
 - f.eks. Kontokode 1500
- tillates ikke brukt hvis den ikke eksisterer i kontrolltabellen
 - f.eks i kontoplanen
- egenskapsverdien må opprettes først

Naturgitt eksistens

- Gyldige verdier definert i
 - skjemaet (data dictionary)
 - programspråket
 - standardiserte tabeller i et standardbibliotek
- Hvordan ha tiltro disse standardverdiene?

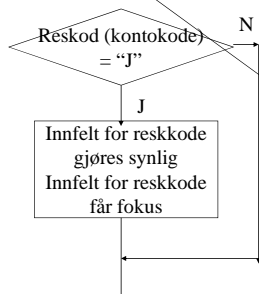
Datatype

- Typedefinisjon i programmeringsspråket
- Typedefinisjon i skjemaet (data dictionary)
- Heltall, flyttall, antall desimaler
- Numerisk, alfanumerisk
- Dato
- Mønster (tlfnr, mail-adresse, bankkonto)

Ekkokontroll

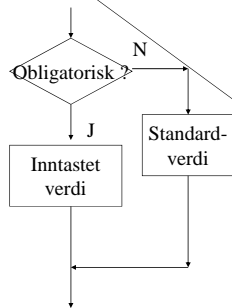
- Fulltekst verifikasjon av inntastet kode
 - Når reskontronr tastes vises kundens navn
 - Hvilken tabell brukes?
- En passiv kontroll for systemet
- En aktiv kontroll for brukeren
- Svak kontroll
 - Best som navigasjonshjelpemiddel

Sekvensavhengige felt

- Hvis kontokoden skal ha reskontro
 - felt for reskontrokode åpnes og får fokus
- ellers
 - feltet for reskontrokode er skjult
- Felter kan være
 - synlige / usynlige
 - åpne / sperret

Obligatorisk / valgfritt felt

- Skjemaet eller programmet forteller om feltet må fylles ut
- Standardverdi hvis ikke data registreres i feltet

(Hvilken standardverdi brukes for: Dato, ktonr, dokumentasjonsnr, resknr, mvakode, beløp, tekst, ...)

Kontrollsiffer

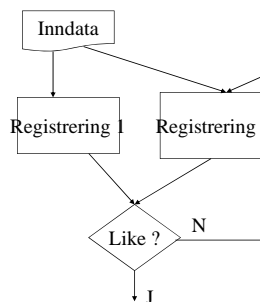
Etabler gyldige verdier

Kontroller om gyldig verdi

- $S_1, S_2, \dots, S_n, S_k$
- $sk = \sum v(i) * s(i) \mid m$
- Vektene v og divisoren m avgjør hva slags feil som tas
 - omkast av to sifre
 - dobbeltslag
 - bortfall av enkelsifre
- antagelse om hyppighetsfordeling av feil

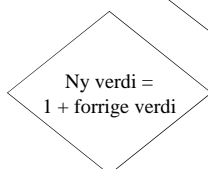
Søk i Google: kontrollsiffer

Dobbelregistrering

- Skjelden kostnadseffektiv
- Bedre hvis
 - kun viktige felt
 - høy feilsannsynlighet
- Flerfelt polynomsum-kontroll
- Se utviklingen:
 - paritet, kontrollsiffer, polynomsum, (elektronisk signatur)

Sekvensnummererte poster

- Fullstendighetskontroll
- Kontroll eller inntastingseffektivisering?

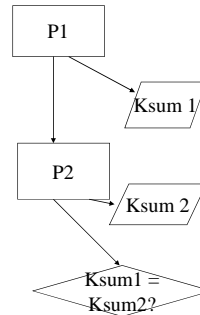
Rimelighetskontroller

- Forventningsverdi
- Akseptabelt intervall
- Oppdatering av grenser
 - manuelt
 - statisk: i program
 - dynamisk: i tabell
 - automatisk (gjennomsnittsverdi, grenser)
 - histogram
 - poissonfordeling

Hvor lagres valideringsparametrene

- I tabeller for faste data
 - KONTI
 - maxbeløp, forvbeløp, minbeløp
 - RESK
 - kredittgrense
 - VARER
 - forv_antall, Max_antall
- Egne valideringstabeller
 - kombinasjon RESK og VARER
- I databasens skjema (særlig hvis faste verdier)
- I dataprogrammene
 - statisk kontrollgrense

Kontrolltotaler

- Naturlige
 - dokumentsummer
 - bunkesummer
- Nonsenstotaler
 - summen har bare kontrollformål
- Summen må beregnes på to ulike steder i rutinen (programmet)

(Google om: hash total)

Nonsenstotaler

- Varenr Antall
- 2 10 12 Kontrollsum 1
- (11 7 *Kontrollvekter*)
- 22 + 70 = 92 *Kontrollsum 2*
- Hvilken sum kontrollerer best?

Avstemming

- Resultatet (summen, antallet) kan fremkomme på minst to måter
 - summering i tabell horisontalt og vertikalt
 - IB+trans=UB
 - ta vare på en bunkesum, kontrollerer siden
 - lagret sum (signatur) = beregnet sum (verifikasjon)
 - to ulike tidspunkter
 - to ulike steder

Validering vs etterkontroll

- Teknisk sett samme kontroller som ved etterkontroll (“revisjon”)
 - ACL, IDEA, osv
- men kontrollen tas ved registrering
- Derfor er en etterkontroll med eksakt samme kontrollhandling som ved validering mindre effektiv
 - men, endrede parameterverdier mulig

Personopplysninger (Poppl §2)

- Personopplysningsloven
- Meldeplikt personopplysninger
 - Unntak: bl.a. mellomværende kunder og leverandører (POF§7-6 og 7-7, jf. §7-14)
- Konesjonsplikt
 - sensitive opplysninger
 - Unntak: Personalregistre (POF§7-16)
 - Kundeopplysninger (POF §7-14)
- Nyttig
 - §13 Informasjonssikkerhet (POS kap 2)
 - §14 Internkontroll (POF kap 3)
- (Helseregisterloven)

Systemutvikling, koding, større systemer

Risiko ved utvikling, vedlikehold og drift

Klassisk systemutviklingsmodell

- SDLC: 5 faser
 - Problemformulering: kravsspesifikasjon
 - Logisk løsning: systemdokumentasjon
 - Fysisk realisering (programmering): programmer
 - Implementering (“eget systemutv-prosjekt”):
 - Opplæring
 - Tabeller for faste data
 - Tabeller for (tidligere) transaksjoner
 - Drift

Hvordan beskrive hendelser

- Tidspunkt
 - alternativer
- transaksjonstype
 - beslutningsregler, prosess
- plassering i kontrollsporet
 - før, etter, kilde
- gruppering v.hj.a. koder
 - kontokode
 - hvordan gruppere ?

Kodeplaner

- Almene (kontorammer, eksterne benchmarks)
- Organisasjonsspesifikke
- Entydighet
 - hierarkiske
 - flerdimensjonale

Taksonomi

- Hva skal vi velge til å beskrive hendelsen, aktivitet, osv ?
- Kan ses på som samme problem som ved bruk av faktoranalyse i statistikken
- Hvordan beskrive hendelsen
 - mest presis beskrivelse
 - færrest mulige variable

Eksempel: et varekjøp

- Hva er de viktigste egenskapene?
- Hva er formålet (-ene) med å beskrive varekjøpet?
- Hvor viktig er de ulike delene av beskrivelsen?

Ren informasjonsteori

- Betydningen av uavhengighet mellom registreringsbegrepene
 - full uavhengighet
 - fullt samsvar
 - mellomsituasjoner
- hvordan beskrive hvor godt vi sprer bruken av koder

Ulike verdier av hendelsene

- Teller hver transaksjon like mye ?
- Transaksjonens økonomiske verdi som vekt
 - (jfr. Monetary Unit sampling)
- Graden av overraskethet
 - først: de store trekkene, de vanligste grupperingene
 - så: det uventede, den skjeldne kombinasjonen

Variierende antall bilag

- Antallsfordeling trans pr kontokode:
 - 3010 2000
 - 3011 21
 - 3020 8300
 - 3021 2
 - 3030 8
 - 3040 0
 - 3100 80
- Kommentarer?

To registreringsbegreper

– Prosjekt	A	B	C	D
• Konto				
• 6000	0	70	0	0
• 6100	92	0	0	0
• 6120	0	0	0	30
• 6150	0	0	87	0
- antall transaksjoner
 - Endre rekkefølge rad, kolonne?
 - Mønster ?

To registreringsbegreper

– Prosjekt	A	B	C	D	sum
• Konto					
• 6000	10	70	10	3	93
• 6100	92	20	0	0	112
• 6120	0	20	44	30	94
• 6150	0	0	87	0	87
• Sum	102	110	141	33	
- antall transaksjoner

Hvorfor omtale et større system - SAP

- Følelse for kompleksitet og omfang i et større system
- Egenskaper som skiller fra eldre / mindre systemer
- respekt for implementeringsjobben
- den kontinuerlige endringsprosessen
- noen sentrale termer

SAP R/3

- R/3
 - klient tjener
 - trelags modell
 - men kritisert for at middel-laget er for likt stormaskin-arkitektur
 - verdens største system for integrert styring
 - store implementeringsbudsjetter
 - hver modul har mer enn 1000 forretningsprosesser definert
 - mer enn 8000 tabeller styrer systemets oppførsel

Risiko

- Tabellstyrt system gjør at systemet kan brukes på mange måter
 - alternativer: kompilert, tolket, tabellstyrt
 - konsekvenser for endringskontrollen ?
- Men strukturelt lite fleksibelt
 - vanskelig å endre
- sentralistisk
 - bra for kontroll

Risiko

- Komplekst
 - lang læretid og høy lærekostnad
 - avhengig av konsulenter for implementering
- Krav til kompetanse i endringsledelse
- Bestemme korrekt organisasjon
 - Mange detaljerte beskrivelser og beslutninger må gjøres før implementering
- mulig konflikt med foretaksstrategi
 - bra hvis organisasjonsmodellen er hierarkisk
 - vanskelig hvis konserndøtre skal tillates unike driftsmodeller
 - hvis noe av logistikken er JIT og andre deler er beholdningsstyrt

Lag 1: Databasetjeneren

- Bruker standard databaser i markedet
 - Oracle, Informix m.fl
- Ren lagring, ingen forretningsprosesser her
 - generelt kan jo databaser lagre prosesser
 - vekt på tradisjonelle DBMS-oppgaver
 - tilgjengelighet, integritet, konfidensialitet
 - tilgangskontroll, samtidig bruk, låsing, tilbakerulling, sikkerhetskopier, oppdateringstjener, meldingstjener
- Skjemaet (I SAP kalt Data repository)
 - hvilke data er lagret
 - Hvilke egenskaper har entiteten
 - Hvilke attributter har hver egenskap
 - Sammenhenger

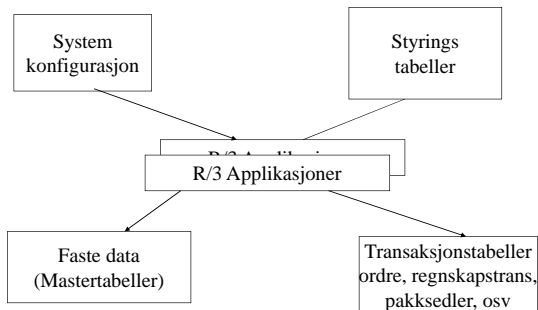
Lag 2: Applikasjonstjeneren

- I bunn: SAP kjerne og applikasjonstøtte
- Moduler
 - SAP-moduler og tredjepartsmoduler
 - BC: basis skjema
 - ABAP/4 Workbench, systemadministrasjon
 - Business Workbench (Customizing, Bus's Navigator)
 - MM, SD, FI, osv moduler
 - skrevet i ABAP/4
 - kan kommunisere via API-er (et kommunikasjonsgrensesnitt – "tabellbeskrivelse" og definerte kommandoer)

Lag 3: SAP GUI (Presentasjonslaget)

- Kjører på klient-Pcen
- vindusknapper, vinduer, scrollbar
- brukers inndata
 - formatvalidering
- (Utnytter MS OLE
 - gir integrasjon til MS-Office)

Tabellstruktur

CTS Correction and Transportation System (“versjonsstyring”)

- Flere forekomster (instances) av systemversjoner er mulig
- CTS oppdaterer følgende objekter
 - skjermbilder
 - hjelpetekster
 - programmer
- CTS oppgraderer ved overføring fra utviklingsforekomst til produksjonsforekomst av systemversjonen
- CTS lagrer data om systemendringer

Fokusskifte ved ERP-systemer

- Tradisjonelle satsvise kontroller reduseres
 - Irreversible konsekvenser i sanntid
 - Satsvise kontroller ikke lenger viktigst
 - Papirbasert kontrollspor svekkes / forsvinner
 - Tilgangsbehovene økes til å omfatte nye brukergrupper
 - Endring av faste data kan ha umiddelbare eller temporære virkninger for transaksjonsinnhold
- Og vi styrker istedet
 - Sanntids overvåking og måling
 - Mot ett kontrollpunkt istedenfor mange kp i hele rutinen
 - Noen få men automatiserte og strategiske kontroller erstatter mange delvis redundante sekvensielle kontroller

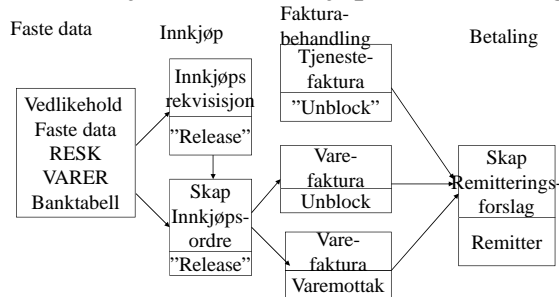
Revisjonsmodell pr forretnings-sykel

- Risikogrupper
 - Vedlikehold av faste data
 - Sentrale transaksjonsprosesser for området
 - Identifiser høyrisiko transaksjoner
 - Relevante autorisasjoner for disse
 - “Single point of failure”
- Bevisinnsamling
 - Systemdokumentasjon
 - Hente tilgangsautorisasjon (transaksjonskode SE16) fra skjemaet (tabell USOBT_C)
 - Testing i testsystem med system trace
- Vurdering
 - Vurdere konsekvenser av svakhet

Hovedmodulene:regnskap

- FI Financial Accounting
 - likvider, “hovedbok”, kapitalinvestering
- CO Controlling
 - kostnader, planlegning, prosjekter, lønnsomhet, internordre, åpne poster, kostnadsfordeling
- AM Asset management
 - egne aktiva
 - leasede aktiva
 - tomter og bygninger

Blokkskjema: Fra innkjøp til remittering

Hovedmodulene: Personal

- Ledelse
- planlegge
- ansette / entledige
- lønn
- oppgavepliktige ytelser
- organisasjon
- arbeidsflyt (dokumentflyt)

Hovedmodulene: Produksjon og logistikk

- Materialplanlegning
 - struktur, varetabeller, hendelser, økonomi
- Vedlikehold
 - preventivt vedlikehold, reparasjoner, fremdrift, kostnader
- kvalitetsledelse
 - inspeksjon, bekreftelse, råvarer, VIA, FV, fremdrift
- produksjonsplanlegning og styring
 - ressurser, hendelser, sekvensering
- prosjektstyring

Hovedmodulene: SD - Salg og distribusjon

- Prospect
- ordrebehandling (mottak, oppfølging)
- distribusjon
- eksportkontroll
- transportledelse
- fakturering, rabatter

SAP Referansemodell

(“standardeksempler for implementering”)

- Formål: å forstå SAP
- hva må gjøres ved implementering
 - hva, hvem, organisering, informasjonsbehov
- EPC (Event Driven Process Chain)
 - beskriver programlogikken, erstatter programkart
 - hendelse
 - besvarer hvorfor noe skal gjøres
 - informasjon er underordnet/tilknyttet hendelser

Tre konstruksjonsprinsipper

- Hva skal gjøres ?
 - Sekvens, forutsetninger, kvalitet
- Hvem skal gjøre det ?
 - Effektivitet, sikkerhet,
- Hva slags data / informasjon trengs ?
 - Konkrete data
 - erfaring, intuisjon

Ulike modeller (av driften)

- Organisasjonsmodeller
 - organisasjonskart
- Oppgave- eller prosess-modeller
- Informasjons- eller data-modeller

Hendelsens attributter

- (1) navn, beskrivelse, konstruktør, startpunkt: intern, ekstern, systemuavhengig
- (2) Type: interaktiv, automatisk, manuell
- (3) Tid: fast, variabel, frekvens

MP-styring

- Varetabell
- Strukturtabell (Bill of Material)
- ressurser
- forkalkyle
- grovplan (bruttobehov)
- JIT (detaljplan, nettobehov, tider)
- etterkalkyle
- produksjonsordre, materialrekvisisjon

Litteratur

- Steinbart, Romney, Cushing: Accounting Information systems
 - Mange tilsvarende bøker med omtrent samme innhold og tittel
- IT Governance Institute (ISACA): Security, Audit and Control Features / SAP R/3; Rolling Meadows 2002 eller senere utgaver